

Sygn. akt I CSK 689/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 października 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Grzegorczyk (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Syndyka Masy Upadłości "K." sp. z o.o. w upadłości
likwidacyjnej w D.

przeciwko Narodowemu Funduszowi Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w
W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 23 października 2020 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 20 kwietnia 2018 r., sygn. akt [...],

**1. uchyla zaskarżony wyrok i zmienia wyrok Sądu
Okręgowego w W. z dnia 11 maja 2016 r., sygn. akt [...], w
punktach II (drugim) i III (trzecim) w ten sposób, że:**

**powództwo oddala i zasądza od powoda Syndyka Masy
Upadłości "K." sp. z o.o. w upadłości likwidacyjnej w D. na rzecz
pozwanego Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i**

Gospodarki Wodnej w W. kwotę 7217 (siedem tysięcy dwieście siedemnaście) zł, tytułem kosztów procesu,

2. zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 21 372 (dwadzieścia jeden tysięcy trzysta siedemdziesiąt dwa) zł, tytułem kosztów postępowania apelacyjnego,

3. zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 18 672 (osiemnaście tysięcy sześćset siedemdziesiąt dwa) zł, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację pozwanego Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej od wyroku Sądu Okręgowego w W. zasądającego na rzecz powoda Syndyka masy upadłości „K.” sp. z o.o. w upadłości likwidacyjnej w D. kwotę 211 432,19 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 23 października 2015 r. do dnia zapłaty. Sąd pierwszej instancji zawarł w wyroku postanowienie o odmowie odrzucenia pozwu.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne Sądów obu instancji: Spółka z o.o. „K.” prowadziła działalność gospodarczą polegającą na obrocie energią elektryczną i z tego tytułu była obowiązana, na podstawie przepisów ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. - Prawo energetyczne (dalej: „pr. energ.”), do uzyskania i przedstawienia do umorzenia Prezesowi Urzędu Regulacji Energetyki (dalej: „Prezes URE”) świadectw pochodzenia i świadectw pochodzenia kogeneracji. Zamiast spełnienia tego obowiązku mogła wnieść tzw. opłaty zastępcze na podstawie art. 9a ust. 1 pkt 2 i art. 9a ust. 8 pkt 2 pr. energ. (w wersji obowiązującej w latach 2008-2010). Opłata zastępcza za 2008 r. z tytułu tzw. energii zielonej wyniosła kwotę 109 386,25 zł, a opłata zastępcza z tytułu tzw. energii czerwonej kwotę 41 330 zł i powinny być zapłacone do 31 marca 2009 r. Spółka „K.” uiściła te opłaty odpowiednio w dniach 29 kwietnia i 3 kwietnia 2009 r.

Decyzjami z dnia 31 grudnia 2009 r. Prezes URE, na podstawie art. 56 pr. energ., wymierzył spółce „K.” kary pieniężne w kwocie 142 202,13 zł (energia zielona) i w kwocie 53 729,01 zł (energia czerwona), za niewypełnienie obowiązków

polegających na przedstawieniu do umorzenia stosownych świadectw oraz nieuiszczeniu w terminie opłat zastępczych. Powyższe należności Prezes URE zgłosił na listę wierzytelności upadłej spółki „K.”. Pismem z dnia 14 maja 2012 r. powód wezwał pozwanego do zwrotu uiszczonych opłat zastępczych w kwocie 150 716,25 zł, opierając żądanie na przepisach regulujących zwrot nienależnego świadczenia.

Na dochodzoną pozewm kwotę, oprócz wymienionych wyżej kwot uiszczonych opłat zastępczych, składają się skapitalizowane ustawowe odsetki od kwoty 150 716,25 zł za okres od 23 maja 2012 r. (data doręczenia wezwania o zwrot kwoty 150 716,25 zł) do dnia 22 października 2015 r. w łącznej kwocie 60 715,94 zł.

Sąd pierwszej instancji, odnosząc się do zarzutu niedopuszczalności drogi sądowej, wyjaśnił że zważywszy na podstawę prawną dochodzonego przez powoda roszczenia, tj. zwrot świadczenia stanowiącego daninę publiczną, nie mają w tej sprawie zastosowania przepisy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jedn. tekst: Dz. U. z 2020 r., poz. 1325; dalej: „Ordynacja podatkowa”), a to czyni ten zarzut nieuzasadnionym. Nadto, nie uwzględnił zarzutu przedawnienia, podnosząc że dochodzone roszczenie nie pozostaje w związku z prowadzoną przez spółkę „K.” działalnością gospodarczą.

W ocenie Sądu Okręgowego roszczenie powoda zasługiwało na uwzględnienie bowiem w świetle przepisów prawa energetycznego uiszczenie opłat zastępczych po ustawowym terminie było nieskuteczne, a ponieważ Prezes URE zgłosił naliczone kary pieniężne na listę wierzytelności, nie jest możliwe zaliczenie wpłaconych przez spółkę „K.” opłat zastępczych na poczet tych kar. W konsekwencji spółka „K.” spełniła świadczenie w zamiarze wykonania istniejącego - w błędnym przekonaniu - obowiązku, który jednak w chwili spełnienia świadczenia już nie istniał i nie mógł być wykonany. Zachodzi więc po stronie pozwanego bezpodstawne wzbogacenie w postaci *condictio indebiti*.

Sąd Apelacyjny, w kontekście zarzutu niedopuszczalności drogi sądowej zwrócił uwagę, iż opłaty zastępcze, pomimo ich publicznoprawnego charakteru, stanowią należności odmiennego rodzaju niż kary pieniężne wymierzane na

podstawie art. 56 pr. energ. Uiszczenie opłat zastępczych jest decyzją samego przedsiębiorcy, który może dokonać wyboru pomiędzy wykonaniem jednego z obowiązków nałożonych na niego na podstawie art. 9a ust. 1 pr. energ. Brak uiszczenia opłaty zastępczej w terminie nie skutkuje jej przymusowym ściągnięciem. Prawo energetyczne w odniesieniu do opłat zastępczych nie odsyła do przepisów Ordynacji podatkowej, a zatem zaistniała sytuacja, w której spółka „K.” uiściła te opłaty po terminie, nie może być potraktowana jako powstanie nadpłaty, o której stanowi art. 76 Ordynacji podatkowej. Zresztą Prezes URE uznając zasadność twierdzeń spółki „K.” o powstaniu nadpłaty z tytułu uiszczonych opłat zastępczych nie wydał postanowienia stwierdzającego istnienie nadpłaty i nie dokonał jej zaliczenia na poczet kar pieniężnych wymierzonych upadłej spółce, lecz cel ten zamierzał osiągnąć na podstawie czynności faktycznych i rozrachunkowych przez przeksięgowanie kwot uiszczonych opłat zastępczych w ramach rachunków pozwanego. Jednak tego rodzaju czynności (polecenie przeksięgowania) nie można uznać za skuteczne zaliczenie uiszczonych opłat zastępczych na poczet kar pieniężnych w oparciu o konstrukcje prawa cywilnego. Czynności te nie mogły stanowić oświadczenia woli pozwanego, ewentualnie Prezesa URE, o potrąceniu, które zostałyby złożone powodowi i wywołało skutek przewidziany w art. 498 § 2 k.c. Prezes URE zgłaszając do masy upadłości wierzytelności z tytułu kar pieniężnych w pełnej wysokości, czyli bez uwzględnienia uiszczonych opłat zastępczych, w sposób jednoznaczny zmanifestował wolę niezaliczania ich na poczet wymierzonych kar.

W ocenie Sądu drugiej instancji nie zasługiwał też na uwzględnienie zarzut przedawnienia, bowiem dochodzone roszczenie nie może być identyfikowane jako pozostające w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej w rozumieniu art. 118 k.c., skoro zdarzenie prawne leżące u jego podstaw nastąpiło w ramach stosunku prawnego o charakterze publicznoprawnym.

Według Sądu Apelacyjnego powód uiszczając opłaty zastępcze po terminie wynikającym z prawa energetycznego mógł działać w uzasadnionym przeświadczeniu, że zostaną zaliczone przez organ administracyjny na poczet kar pieniężnych, zaś brak takiego zaliczenia i zgłoszenie przez Prezesa URE do masy upadłości wierzytelności z tytułu kar pieniężnych uzasadniał roszczenie powoda

o zwrot uiszczonych opłat zastępczych jako nienależnego świadczenia. Wysokość kary administracyjnej jest równa wysokości opłaty zastępczej, powiększonej o współczynnik 0,3 opłaty zastępczej. W efekcie ze sposobu ustalania tej kary można wyprowadzić wniosek, iż ustawodawca uznał, że uiszczenie opłaty zastępczej po terminie jest bezskuteczne i nie stanowi realizacji obowiązku wynikającego z art. 9a ust. 1 i 8 pr. energ. W przeciwnym razie, gdyby wymierzona kara administracyjna stanowiła sankcję jedynie za wniesienie opłaty zastępczej po terminie, a więc za spóźnioną realizację obowiązku ustawowego, jej wysokość uwzględniałaby fakt wniesienia spóźnionej opłaty. Sąd drugiej instancji powołał się także na stanowisko Prezesa URE prezentowane w sprawach sądowych dotyczących odwołania od decyzji nakładających kary pieniężne na podstawie art. 56 ust. 1a pr. energ., w których podkreślał, że uiszczenie opłaty zastępczej po terminie nie daje uprawnienia do odstąpienia lub obniżenia kary pieniężnej, a w takiej sytuacji przedsiębiorca może skutecznie domagać się od Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej zwrotu opłaty zastępczej jako nienależnie uiszczonej, bądź zaliczenia jej na poczet przyszłych należności. Ponadto, Sąd odwoławczy wyjaśnił, że w sprawie nie mógł mieć zastosowania art. 56 ust. 6a pr. energ., uprawniający Prezesa URE, w określonych okolicznościach, do odstąpienia od wymierzania kary, gdyż wszedł w życie z dniem 11 marca 2011 r.

W skardze kasacyjnej pozwany zaskarżając wyrok Sądu Apelacyjnego w całości wniósł o jego uchylenie i zmianę wyroku Sądu Okręgowego przez oddalenie powództwa, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, z uwzględnieniem kosztów procesu za obie instancje i kosztów postępowania kasacyjnego. Zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 9a ust. 5 w zw. z art. 9a ust. 1 pkt 2, art. 56 ust. 1 pkt 1a i ust. 2a pr. energ. w zw. z art. 3 pkt 3 lit c, art. 21 § 1 pkt 1, art. 47 § 3, art. 51 § 1 Ordynacji podatkowej, przez przyjęcie, że publicznoprawna opłata zastępcza może być uiszczona jedynie w terminie zawitym - do 31 marca następnego roku - a jej uiszczenie po tym terminie nie jest wykonaniem obowiązku ustawowego zapłaty tej opłaty i nie może zostać przeksięgowane na poczet wymierzonej w to miejsce kary, co w konsekwencji doprowadziło

do niewłaściwego zastosowania art. 410 § 2 k.c.; art. 118 k.c. wskutek uznania, że przewidziany 3 - letni termin przedawnienia dla roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej nie stosuje się w przypadku dobrowolnego uiszczenia przez przedsiębiorcę świadczenia związanego z prowadzoną działalnością gospodarczą, którą Sąd uznał za świadczenie inne, niż publicznoprawna opłata zastępcza (bez względu na uiszczenie po terminie) i w to miejsce zastosowanie 10 - letniego terminu przedawnienia; art. 411 pkt 1 k.c. przez uznanie, iż działanie powoda „w uzasadnionym przeświadczeniu, że uiszczone opłaty zaliczone zostaną przez organ administracyjny na poczet wymierzonych kar pieniężnych” stanowi przesłankę uchylającą wyłączenie obowiązku zwrotu nienależnego świadczenia; art. 411 pkt 2 k.c. w zw. z art. 5 k.c. i art. 86 oraz 84 Konstytucji RP przez ich niezastosowanie, podczas gdy okoliczności faktyczne sprawy uzasadniały stwierdzenie, że dokonanie spóźnionej zapłaty opłaty zastępczej czyniło zadość zasadom współżycia społecznego, a uwzględnienie roszczenia syndyka masy upadłości prowadzi do faktycznego i bezpodstawnego zwolnienia przedsiębiorcy z zobowiązania publicznoprawnego, które powstało przed ogłoszeniem upadłości, wynikającego z naruszenia zasad ochrony środowiska i uczciwej konkurencji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W ramach badania z urzędu przez Sąd Najwyższy przesłanek warunkujących ważność postępowania (art. 398¹³ § 1 k.p.c.), w tym wypadku dopuszczalność drogi sądowej, należy wyjaśnić, że w doktrynie i orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego oraz Sądu Najwyższego na podstawie art. 177 Konstytucji RP i art. 2 § 1 k.p.c. jest konstruowane domniemanie dopuszczalności drogi sądowej (zob. uzasadnienia wyroków Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 1998 r., K 28/97, OTK 1998, nr 4, poz. 50, z dnia 9 grudnia 2003 r., P 9/02, OTK-A 2003, nr 9, poz. 100; uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2003 r., III CZP 85/02, OSNC 2003 nr 10, poz. 129, uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2013 r., III CZP 9/13, nie publ.). Działaniami lub zaniechaniami, których skutki mogą być oceniane na drodze sądowej, są nie tylko zdarzenia cywilnoprawne regulowane w kodeksie cywilnym (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2004 r.,

IV CK 113/03, nie publ.). Okoliczność, że spór pomiędzy stronami ma związek ze stosowaniem norm prawa publicznego nie wyklucza możliwości zakwalifikowania go do sporu podlegającego rozstrzygnięciu sądu powszechnego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2017 r., I CSK 20/17, nie publ.; postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 5 lipca 2013 r., IV CSK 12/13, OSNC -ZD 2014, nr 4, poz. 63, z dnia 13 maja 2016 r., III CSK 244/15, nie publ.).

Sąd powszechny powinien udzielić ochrony prawnej zabiegającemu o nią podmiotowi, której nie może uzyskać na drodze sądownoadministracyjnej, gdy sprawa będąca przedmiotem postępowania ma cechy sprawy w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2003 r., III CK 319/03, OSNC 2005, nr 5, poz. 31). Wynika to też z potrzeby zapewnienia przez wymiar sprawiedliwości realizacji i ochrony praw podmiotowych zagwarantowanych konstytucyjnie, pomimo braku przepisów niższej rangi wyznaczających poszczególne drogi sądowej ochrony prawnej, co znajduje również wsparcie w art. 199¹ k.p.c. (por. uzasadnienie uchwały z dnia 8 listopada 2019 r., III CZP 29/19).

W tym stanie rzeczy, Sądy obu instancji trafnie przyjęły, że ze względu na przedmiot sprawy i wskazaną przez powoda podstawę prawną dochodzonego roszczenia droga sądowa jest dopuszczalna.

Drugi problem odnosi się do właściwej reprezentacji strony pozwanej jako państwowej osoby prawnej. W toku postępowania, z dniem 1 stycznia 2017 r., weszła w życie ustawa z dnia 16 grudnia 2016 r. o Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (jedn. tekst: Dz. U. z 2020 r., poz. 762), która w art. 12 reguluje zasady zastępstwa państwowych osób prawnych przez Prokuratorię Generalną RP w sprawach przed sądami powszechnymi i Sądem Najwyższym. Przepis ten wszedł w życie w dniu 1 lipca 2017 r. (art. 135 tej ustawy). Stosownie do wydanego przez Prezesa Rady Ministrów, na podstawie delegacji zawartej w art. 12 ust. 3 tej ustawy, rozporządzenia z dnia 11 maja 2017 r. w sprawie osób prawnych zastępowanych przez Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej (jedn. tekst: Dz. U. z 2020, poz. 2013), Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej został zaliczony do grupy państwowych osób prawnych,

które w sprawach sądowych są reprezentowane przez Prokuratorię Generalną (grupa E pkt 4 załącznika do tego rozporządzenia).

Jednak z uwagi na wartość przedmiotu sporu, nieprzekraczającą 5 000 000 zł, zastępstwo przez Prokuratorię Generalną nie jest obowiązkowe (art. 12 ust. 4 i 5). Dotyczy to także postępowania kasacyjnego (por. art. 12 ust. 9, który odsyła do art. 12 ust. 4 pkt 1). Zawarte w art. 12 ust. 4 sformułowanie o treści: „- w których wartość przedmiotu sprawy przekracza kwotę 5 000 000 zł”, ze względu na jego usytuowanie w osobnym wierszu, odnosi się także do pkt 1, ponieważ gdyby odnosiło się tylko do pkt 2, wówczas sformułowanie to stanowiłoby dalszy ciąg pkt 2, w tym samym, a nie odrębnym wierszu, zaś myślnik (-) zostałby zastąpiony znakiem interpunkcyjnym w postaci przecinka. Należy nadmienić, że w przypadku, gdy stroną jest Skarb Państwa zasadą jest obligatoryjność zastępstwa przez Prokuratorię Generalną (art. 7), zaś w przypadku państwowych osób prawnych zasadą jest fakultatywność ich zastępstwa przez Prokuratorię Generalną. Jak bowiem stanowi art. 12 ust. 1 pkt 1, Prokuratoria może wykonywać zastępstwo innych niż Skarb Państwa państwowych osób prawnych. Natomiast obligatoryjność zastępstwa stanowi w tym przypadku wyjątek (por. też art. 12 ust. 6 i 7 oraz brak obowiązkowego zastępstwa w odniesieniu do spraw o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym i o stwierdzenie zasiedzenia; nie zostały też objęte obowiązkowym zastępstwem inne sprawy rozpoznawane w postępowaniu nieprocesowym, w tym np. o zniesienie współwłasności nieruchomości). W konsekwencji wątpliwości interpretacyjne co do obligatoryjnego zastępstwa Skarbu Państwa przez Prokuratorię Generalną powinny być rozstrzygane w kierunku obligatoryjności tego zastępstwa jako zasady wykonywania przez Prokuratorię Generalną zastępstwa Skarbu Państwa, natomiast w przypadku państwowych osób prawnych wątpliwości te powinny być rozstrzygane w przeciwnym kierunku, skoro zasadą jest fakultatywność zastępstwa przez Prokuratorię Generalną. W tym kontekście zauważenia wymaga, że konstrukcja legislacyjna i gramatyczna przepisów regulujących obowiązkowe zastępstwo przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych jest odmienna, bowiem art. 7 ust. 2 pkt 1 kończy się średnikiem, a zatem przepis ten stanowi zamkniętą jednostkę redakcyjną, podczas gdy w art. 12 ust. 4

pkt 1 na końcu wiersza jest przecinek, co potwierdza, że wymóg dotyczący wartości przedmiotu sprawy dotyczy także sprawy cywilnej przed sądami powszechnymi, rozpoznawanej w pierwszej instancji przez sąd okręgowy. Ponadto układ redakcyjny art. 12 ust. 4 i zastosowany w nim system znaków interpunkcyjnych jest taki sam jak w art. 7 ust. 2 pkt 2 lit a i b, a przecież nie budzi wątpliwości, że zamieszczone w osobnym wierszu sformułowanie: „- jeżeli wartość przedmiotu sprawy przekracza kwotę 1 000 000 zł” odnosi się do pkt 2 lit a (na końcu wiersza jest przecinek, tak jak w art. 12 ust. 4 pkt 1) i pkt 2 lit b. W przypadku, gdy stroną w sprawie rozpoznawanej przez sąd polubowny jest Skarb Państwa obowiązkowe zastępstwo przez Prokuraturę Generalną, bez względu na wartość przedmiotu sprawy, zostało unormowane w osobnym punkcie (art. 7 ust. 2 pkt 3), a zatem odmiennie niż w przypadku państwowych osób prawnych.

2. Na podstawie przepisów o obowiązku zwrotu nienależnego świadczenia może być też dochodzone świadczenie spełnione jako publicznoprawne, gdy okazało się, iż podstawa do jego spełnienia nie istniała, a nie można wskazać procedury dostępnej na drodze administracyjnej, w ramach której można domagać się jego zwrotu (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2007 r., III CZP 35/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 72). Roszczenie o zwrot bezpodstawnego wzbogacenia, z którym występuje przedsiębiorca, podlega 3 - letniemu terminowi przedawnienia, o ile pozostaje ono w związku z prowadzoną przez przedsiębiorcę działalnością gospodarczą (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 lipca 2003 r., OSNC 2004, nr 10, poz. 157). Wprowadzając krótszy 3 - letni termin przedawnienia dla roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, ustawodawca uwzględnił wymogi prawidłowego funkcjonowania gospodarki rynkowej. W stosunkach między partnerami działalności gospodarczej, profesjonalistami, roszczenia powinny być realizowane sprawnie i szybko.

Sądy *meriti* prawidłowo zakwalifikowały dochodzone roszczenie, w kontekście podniesionego przez pozwanego zarzutu przedawnienia, jako niezwiązane z prowadzeniem działalności gospodarczej w rozumieniu art. 118 k.c. Jakkolwiek, tzw. opłaty zastępcze były uiszczane przez spółkę „K.” w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą w postaci dystrybucji energii elektrycznej, ale miały charakter publicznoprawny.

Zawarte w art. 118 k.c. określenie „związane z prowadzeniem działalności gospodarczej” jest określeniem bardzo szerokim, ale nie można go interpretować jako jakiegokolwiek związku z prowadzoną działalnością gospodarczą. Należy bowiem dokonać rozróżnienia pomiędzy zakresem pojęć „prowadzenie działalności gospodarczej” a pojęciem „prowadzenie przedsiębiorstwa”. Podstawą działalności gospodarczej jest aktywność podmiotu gospodarczego. Szerszym pojęciem jest „prowadzenie przedsiębiorstwa” oraz „czynności pozostające w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa”. W obrębie tego pojęcia znajdują się m.in. czynności związane z funkcjonowaniem przedsiębiorstwa w znaczeniu podmiotowym. W takim związku z „prowadzeniem przedsiębiorstwa” może pozostawać wykonywanie czynności, które nie pozostają w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą i nie polegają na uczestnictwie w obrocie gospodarczym oraz nie prowadzą do wytwarzania dóbr materialnych, a także nie przynoszą żadnego zysku (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 14 maja 1998 r., III CZP 12/98, OSNC 1998, nr 10, poz. 151). Cechami działalności gospodarczej są: profesjonalny charakter, powtarzalność podejmowanych działań, uczestnictwo w obrocie gospodarczym, podporządkowanie regułom gospodarki rynkowej, m. in. działania w celu osiągnięcia zysku, chociaż działania bez zamiaru osiągnięcia zysków nie pozbawia automatycznie prowadzonej działalności charakteru działalności gospodarczej, gdy pozostają one w normalnym, funkcjonalnym związku z tą działalnością, w szczególności podejmowane są w celu realizacji zadań związanych z przedmiotem działalności tego podmiotu (por. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1991 r. III CZP 117/91, OSNCP 1992, nr 5, poz. 65; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 czerwca 1992 r., III CZP 64/92, OSNCP 1992, nr 12, poz. 225).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje stanowisko, że roszczenie nie może być identyfikowane jako pozostające w związku z działalnością gospodarczą w rozumieniu art. 118 k.c., gdy zdarzenie prawne leżące u jego podstaw nastąpiło w ramach stosunku prawnego o charakterze publicznoprawnym, ponieważ w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej nie mieszczą się działania dokonywane pomiędzy nierównorzędnymi podmiotami, z których jednemu - realizującemu zadania publiczne - przysługuje władztwo nad drugim (zob. wyroki

Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2003 r., IV CK 288/02, OSNC 2005, nr 1, poz. 15, z dnia 3 października 2008 r., I CSK 446/14, nie publ., z dnia 20 lutego 2015 r., V CSK 295/14, OSNC - ZD 2016, nr 3, poz. 40, z dnia 3 marca 2017 r., I CSK 318/16, nie publ., z dnia 5 kwietnia 2017 r., II CSK 480/16, nie publ.).

3. Bezpodstawne wzbogacenie pod postacią nienależnego świadczenia, ma miejsce wówczas, gdy wzbogacony uzyskał korzyść majątkową w wyniku świadczenia. Powód tego rodzaju wzbogacenie po stronie pozwanej łączy z zapłatą przez spółkę „K.” po ustawowym terminie opłat zastępczych. Zgodnie z art. 410 § 2 k.c., świadczenie jest nienależne, jeżeli ten, kto je spełnił, nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty, albo jeżeli czynność zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia.

Sądy obu instancji błędnie uznały, iż uiszczenie opłaty zastępczej po ustawowym terminie, przewidzianym w prawie energetycznym, jest bezskuteczne i powoduje konieczność zwrotu tych opłat przez pozwany Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej jako świadczenia nienależnego. Kluczem do rozwiązania zaistniałego sporu jest wyjaśnienie wzajemnej relacji pomiędzy opłatą zastępczą i karą pieniężną wymierzaną przez Prezesa URE. Oczywiście obie należności jako świadczenia o charakterze publicznoprawnym różnią się między sobą, część różnic wypunktował Sąd Apelacyjny, ale to, czy zostały uiszczone i w jakiej wysokości ma bezpośrednie przełożenie na wymiar kary pieniężnej, tj. gdy opłaty te zostały uiszczone po upływie ustawowego terminu albo w niepełnej wysokości.

Sądy obu instancji skoncentrowały się wyłącznie na różnicach pomiędzy tymi instytucjami prawa energetycznego, w następstwie czego wywiodły, że skoro prawo energetyczne w odniesieniu do nieuiszczonych opłat zastępczych nie odsyła do Ordynacji podatkowej, to nie podlegają one egzekucji administracyjnej. Należy podkreślić, że ze względu na to za jaki okres powstał obowiązek spółki „K.” uzyskania i przedstawienia do umorzenia Prezesowi URE świadectwa pochodzenia lub świadectwa pochodzenia z kogeneracji albo uiszczenia opłat zastępczych, który

to obowiązek zadecydował również o wymierzeniu spółce „K.” kar pieniężnych, miarodajne są przepisy prawa energetycznego według stanu prawnego obowiązującego w 2008 r. (jedn. tekst: Dz. U. z 2006 r. Nr 89, poz. 625 ze zm.; por także art. 95 ustawy z dnia 14 grudnia 2018 r. o promowaniu energii elektrycznej z wysokosprawnej kogeneracji, jedn. tekst: Dz. U z 2020 r., poz. 250).

Przedsiębiorstwo energetyczne było w tym czasie obowiązane uzyskać i przedstawić do umorzenia Prezesowi URE świadectwo pochodzenia z kogeneracji, o którym mowa w art. 9e ust. 1 pr. energ. (potwierdzeniem wytworzenia energii elektrycznej w odnawialnym źródle energii było świadectwo pochodzenia tej energii, zwane „świadectwem pochodzenia”), wydane w danym roku albo uiścić opłatę zastępczą, w terminie do 31 marca następnego roku (art. 9a ust. 1 i 15 pr. energ.). Ponadto, przedsiębiorstwo energetyczne zajmujące się obrotem energii elektrycznej oraz jej sprzedażą odbiorcom końcowym przyłączonym do sieci na terytorium RP było obowiązane uzyskać i przedstawić do umorzenia Prezesowi URE świadectwa pochodzenia z kogeneracji, o których mowa w art. 9l ust. 1 pr. energ. (potwierdzeniem wytworzenia energii elektrycznej w wysokosprawnej kogeneracji było świadectwo pochodzenia tej energii, zwane „świadectwem pochodzenia z kogeneracji”), dla energii elektrycznej wytworzonej w jednostkach kogeneracji znajdujących się na terytorium RP albo uiścić opłatę zastępczą do 31 marca następnego roku (art. 9a ust. 8 pr. energ.).

Zgodnie z art. 56 ust 1 pkt 1a pr. energii karze pieniężnej podlega ten, kto nie przestrzega obowiązków uzyskania i przedstawienia do umorzenia Prezesowi URE świadectwa pochodzenia lub świadectwa pochodzenia z kogeneracji albo nie uiszcza opłat zastępczych, o których mowa w art. 9a ust. 1 i 8 pr. energ. Wysokość kary pieniężnej nie mogła być niższa niż: $Ko = 1,3 \times (Oz - Ozz)$, gdzie Ko oznacza minimalną wysokość kary pieniężnej, wyrażoną w złotych, Oz należną opłatę zastępczą, obliczoną zgodnie z art. 9 ust. 2 pr. energ. wyrażoną w złotych i Ozz uiszczoną faktycznie opłatę zastępczą, wyrażoną w złotych [art. 56 ust. 2a pkt 1 pr. energ.; podobnie art. 56 ust. 2a pkt 3 pr. energ. w odniesieniu do kary pieniężnej za nieprzestrzeganie obowiązków, o których mowa w art. 9a ust. 8 pr. energ., ustawodawca określił wzór naliczania tej kary: $KS = 1,3 \times (OZK - OZZK)$, gdzie KS , to minimalna kara pieniężna, OZK , to opłata zastępcza należna, a $OZZK$, to opłata

zastępcza uiszczona]. Prawo energetyczne nie określało maksymalnej wysokości kary pieniężnej, ani też zasad ustalenia kary pieniężnej w kwocie wyższej niż minimalna. W tej sytuacji ustawowa minimalna stawka kary umownej była jedyną, która mogła być wymierzona.

Powyższe normatywnie określone elementy kary pieniężnej, wśród których jest także opłata zastępcza uiszczona po terminie lub w niepełnej wysokości (*Ozz*, *OZZK*), oznacza, iż w razie jej zapłaty po ustawowym terminie nie podlega zwrotowi, skoro ma ona wpływ na wysokość kary pieniężnej. Nie może być więc traktowana jako świadczenie nienależne. Z przedstawionego wyżej algorytmu obliczania kary pieniężnej jednoznacznie wynika, iż najwyższa kara jest wówczas, gdy przedsiębiorca w ogóle nie uiścił opłaty zastępczej. Okoliczność, że jak w tej sprawie Prezes URE w decyzji ustalającej wysokość kar pieniężnych, wbrew ustawie (tj. art. 56 ust. 2a pkt 1 i 3 pr. energ.: *Ozz i OZZK*) nie uwzględnił faktu zapłaty opłat zastępczych przez spółkę „K.”, nie kreuje po stronie Syndyka masy upadłości roszczenia o ich zwrot, gdyż miał on możliwość kwestionowania decyzji Prezesa URE składając odwołanie do Sądu Okręgowego w W. - Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (art. 479⁴⁶ i n. k.p.c.), czego nie uczynił. Nieprawidłowe określenie przez Prezesa URE kar pieniężnych nałożonych na upadłą spółkę i nieskorzystanie przez powoda z właściwej drogi sądowej w tej materii nie może być traktowane jako odpadnięcie podstawy świadczenia z tytułu uiszczonych po terminie opłat zastępczych. Nie zachodzi też przypadek nieosiągnięcia zamierzonego celu świadczenia, w rozumieniu art. 410 § 2 k.c., gdyż ten zachodzi wówczas, gdy świadczący spełnił świadczenie w celu osiągnięcia rezultatu, który uzasadniałby to świadczenie, tj. zmierzając do uzyskania świadczenia wzajemnego, w sytuacji której przyjmujący świadczenie nie był jeszcze do tego świadczenia wzajemnego zobowiązany (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2002 r., III CKN 1500/00, OSNC 2002, nr 11, poz. 140, z dnia 21 czerwca 2011 r., I CSK 533/10, OSNC - ZD 2012, nr B, poz. 42). Spółka „K.” uiściła opłaty zastępcze, choć po terminie, w związku z jej obowiązkiem wynikającym z prowadzonej działalności gospodarczej. Uiszczenie opłat zastępczych po terminie, ze względu na ich charakter i podstawy prawne, nie mogło być identyfikowane jako zapłata części kar pieniężnych, gdyż te nie zostały jeszcze wówczas wymierzone przez Prezesa URE.

Ustawodawca nie uregulował egzekucji opłaty zastępczej przez odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów Ordynacji podatkowej, bowiem opłata zastępcza, jako komponent kary pieniężnej, podlega egzekucji administracyjnej w ramach egzekucji tej kary. W razie więc braku uiszczenia opłaty zastępczej Prezes URE wymierzał karę pieniężną, której wysokość obejmowała także należną opłatę zastępczą (Oz , $OZZK$). Nie sposób jednak nie zauważyć, że wzór normatywny obliczania kary pieniężnej (art. 56 ust. 2a pkt 1 i 3 pr. energ.) nie we wszystkich przypadkach odpowiada intencjom prawodawcy, co wywoływało rozbieżności interpretacyjne w kwestii naliczania wysokości kary pieniężnej, zwłaszcza gdy opłata zastępcza wpłynęła po terminie; wzór w tej postaci nie spełnia swej funkcji także, gdy opłata zastępcza nie została uiszczona w pełnej wysokości (w razie niedoboru np. 10 zł, kara pieniężna wyniosłaby jedynie 13 zł, z czego kwota 10 zł stanowiłaby brakującą opłatę zastępczą). Otóż skutek objęcia nawiasem składników Oz i Ozz (art. 56 ust. 2a pkt 1 pr. energ. i podobnie w przypadku OZK i $OZZK$ ze wzoru z art. 56 ust. 2a pkt 3 pr. energ.), w razie uiszczenia opłaty zastępczej po terminie, ale w prawidłowej wysokości kara pieniężna wyniosłaby zero (jeśli bowiem należna opłata zastępcza wyniosła 100 i w takiej kwocie została uiszczona to $Oz - Ozz = 0$, zaś $1,3 \times 0$ zawsze równa się zero), co nie odpowiada woli ustawodawcy, skoro kara pieniężna nie mogła wynieść mniej niż 30% kwoty należnej i w takiej wysokości uiszczonej, po terminie, opłaty zastępczej. Zresztą z nowelizacji prawa energetycznego z dnia 8 lutego 2010 r. (Dz. U. Nr 21, poz. 104), wprowadzającej art. 56 ust. 6a wprost wynika, że wymierzenie kary pieniężnej aktualizuje się także w razie uiszczenia opłaty zastępczej po terminie w pełnej wysokości. Przepis ten uprawnia Prezesa URE do odstąpienia od wymierzenia kary, jeżeli stopień szkodliwości czynu jest znikomy, a przedsiębiorca energetyczny m.in. zrealizował obowiązek z tytułu opłaty zastępczej. W konsekwencji w normatywnym algorytmie wymiaru kary pieniężnej $Ko = 1,3 \times (Oz - Ozz)$, z punktu widzenia podstawowych reguł arytmetycznych (tj. pierwszeństwo działań na liczbach objętych nawiasem i pierwszeństwo mnożenia względem odejmowania) składniki Oz i Ozz nie powinny być wzięte w nawias, względnie nawiasem można byłoby objąć jedynie wyrażenie $(1,3 \times Oz)$.

W podstawie faktycznej pozwu powód nie twierdził, że uregulował wymierzone kary pieniężne. Jednak nawet gdyby to miało miejsce, to i tak nie mógłby się domagać zwrotu, jako nienależnych, uiszczonych opłat zastępczych, a co najwyżej ewentualne nienależne świadczenie mogłoby się wiązać z częścią uiszczanego świadczenia, ale z tytułu kar pieniężnych w wysokości odpowiadającej uiszczonym po terminie opłatom zastępczym.

Beneficjentem, a zatem wierzycielem, zarówno świadczeń z tytułu opłat zastępczych, jak i kar pieniężnych wymierzonych na podstawie art. 56 ust. 1 pr. enreg., jest strona pozwana (por. art. 9a ust. 5 i art. 56 ust. 2b pr. energ.), natomiast Prezes URE jest organem, który wymierza kary pieniężne i je egzekwuje. Wyjściem z zaistniałej sytuacji jest korekta decyzji o wymiarze kar pieniężnych przez Prezesa URE albo ograniczenie przez stronę pozwaną wierzytelności z tytułu kar pieniężnych o kwoty uiszczonych opłat zastępczych. Oczywiście można mieć wątpliwości co do skuteczności czynności przeksięgowania na rachunku strony pozwanej uiszczonych po terminie przez spółkę „K.” opłat zastępczych za 2008 r. na poczet kar pieniężnych wymierzonych przez Prezesa URE (k. 24, 50), skoro nie jest pewne, czy oświadczenia w tej materii zostały złożone przez osoby upoważnione do działania w imieniu pozwanej, ani też nie jest pewne, czy ewentualnie w razie braku umocowania, czynności te zostały potwierdzone przez organ uprawniony do reprezentacji pozwanej. Jednak te wątpliwości dla rozstrzygnięcia sprawy nie miały znaczenia, skoro dochodzone przez powoda roszczenie, o zwrot opłat zastępczych, nie było zasadne.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁶ k.p.c., a o kosztach postępowania za pierwszą i drugą instancję oraz postępowania kasacyjnego na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c., art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c. Na zasądzone koszty za pierwszą instancję składa się wynagrodzenie za zastępstwo procesowe, w kwocie 7 200 zł, ustalone według minimalnej stawki taryfowej przewidzianej w § 6 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (jedn. tekst: Dz. U. 2013, poz. 490 ze zm.) - które obowiązywało do 5 listopada 2015 r., a pozew wniesiono

w dniu 23 października 2015 r. - w zw. z § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jedn. tekst: Dz. U. z 2018, poz. 265; dalej: „rozporządzenie z dnia 22 października 2015 r.”). Do tego należało doliczyć kwotę 17 zł, tytułem opłaty od pełnomocnictwa (k. 45). Z kolei na koszty postępowania apelacyjnego składa się opłata sądowa od apelacji w kwocie 10 572 zł (k. 104) oraz wynagrodzenie za zastępstwo procesowe, w kwocie 10 800 zł, ustalone według minimalnej stawki taryfowej, przy czym z uwagi na datę wniesienia apelacji (30 września 2016 r. - k. 103) w sprawie miały zastosowanie stawki obowiązujące w pierwotnej wersji rozporządzenia z dnia 22 października 2015 r. (§ 2 pkt 7 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z 22 października 2015 r.), bowiem znowelizowane przepisy tego rozporządzenia weszły w życie 27 października 2016 r. (§ 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie opłat za czynności radców prawnych, Dz. U. poz. 1667). Natomiast na koszty postępowania kasacyjnego składa opłata od skargi kasacyjnej w kwocie 10 572 zł (k. 178) oraz koszty zastępstwa procesowego w kwocie 8 100 zł (minimalna stawka taryfowa przy uwzględnieniu, że w postępowaniu kasacyjnym występował inny pełnomocnik niż w drugiej instancji § 2 pkt 7 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia z dnia 22 października 2015 r.).

jw